

Aurelia Codreanu-Bârsanu

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND APROXIMAREA LINGVALĂ

Omul în activitatea sa lingvală poate denumi inexact, vag, imprecis, aproximativ diverse elemente sau fragmente ale realității, „fructificând” astfel fenomenul aproximării, care se manifestă atât în plan semantic, pragmatic, cât și în cel funcțional, fiind prezent în toate nivelurile lingvale și în toate circumstanțele de funcționare a limbii.

Majoritatea cercetătorilor care au manifestat interes față de fenomenul aproximării lingvale au avut ca punct de plecare termenul matematic „aproximația” (lat. *approximare* – „a se apropia”), termen care înseamnă „exprimarea aproximativă a unor mărimi” (6, p.49) sau „evaluare, apreciere aproape exactă a unei mărimi, a unei situații” (1, p. 110), dar și termenul „aproximativ”, relativ recent introdus în uzul lingvistic, care se utilizează mult mai rar, comparativ cu fenomenul propriu-zis, aplicat în aproape toate domeniile de cunoaștere.

Aproximarea constă în posibilitatea ca un cuvânt, o expresie, un enunț să aibă cel puțin două „interpretări” adevărate sau așa-zise două valori de adevăr. De exemplu, expresia *aproximativ treizeci* poate avea cel puțin două „tălmăciri”: *douăzeci și nouă și treizeci și unu*.

Menționăm că aproximarea lingvală înglobează și noțiuni precum ezitarea, atenuarea, imprecizia, nederminarea, fluctuarea etc. În această ordine de idei, cercetătoarea Rodica Zafiu sesizează confuzia ce se creează în plan terminologic, afirmând, în consecință, că: „aceleași fenomene sunt adesea caracterizate prin termeni ca vag, imprecis, aproximativ, ambiguu”¹ (3, p. 364). Cu scopul de a evita o atare confuzie, precizăm că prin **aproximativ** concepem tot ceea ce nu implică o stabilire exactă a valorii unei mărimi, a valorii de adevăr a unei afirmații.

Aproximarea este o categorie lingvală ale cărei efecte se simt în plan pragmatic. De multe ori, termenul aproximat „transmite” mai mult decât cel exact, definește clar o stare de spirit, evită anumite confuzii, ambiguități, iar vorbitorul are certitudinea că tocmai acesta este cel „corect”, exact, relevant în planul transmiterii mesajului. Cf.: „Am cutezat mai deunăzi să dau nume noului anotimp născocit *nitam-nisam de natură, această mizerie nici laie, nici bălaie dintre o primăvară nevenită și o vară neînceptută, ceva aducînd mai degrabă a toamnă, dar vai! – nu rezolvi nimic cu **șmecherii lexicale**...*” (T, 19.04.02, p. 10); „Acestea ... să le numim *infirmități* – deși nu e prea corect – sunt *supracompensate de sensibilitatea și rezoluția extraordinară a simțului auditiv*” (Popescu, p. 151); „Nu găseam un cuvînt nimerit. Vroiam să aleg un cuvînt care să spună exact ceea ce vroiam să spun eu. Dar exact... Un cuvînt exact...”

(Eliade, p. 145); „...nu pot preciza numele sentimentului care mă torturează: *milă, jenă, nostalgie. Poate și puțină liniște...*” (Popescu, p. 25).

¹ Acest șir poate fi completat cu următorii termeni: confuz, ezitant, nesigur, echivoc, oscilant, fluctuant etc.

Fiecare limbă posedă un „arsenal” de mijloace lingviale pentru exprimarea uneia sau alteia dintre categoriile existente în limba dată¹. Pentru exprimarea aproximării, diverse limbi, în situații de comunicare similare, pot utiliza variate mijloace lingviale, care fac parte din diferite nivele ale sistemului limbii. Firește, unele dintre aceste modalități de exprimare a aproximării printr-un cuvânt, printr-o îmbinare de cuvinte sau printr-un alt mijloc, pot, într-o măsură mai mare sau mai mică, tipologic, să coincidă în diferite limbi, dat fiind faptul că „din punct de vedere semantic limbile nu se deosebesc atât de profund” (7, p. 98).

Aproximarea ca și categorie semantico-funcțională are un caracter universal și o funcționalitate extinsă în toate stilurile limbii. Astfel, gama de nuanțe semantice este destul de vastă, completând golurile în exprimare și în descrierea diverselor stări de spirit, care, de altfel, se pare, sunt cele mai dificil de redat. Vorbitorii utilizează diverși aproximatori care, indubitabil, completează „golurile” în procesul de denominare. Astfel, crearea diverselor mijloace de exprimare a aproximării lingviale este, oarecum, posibilă, datorită capacității vorbitorului de a descoperi analogii în baza similitudinilor, facilitând actul de denominare aproximativă. Confruntând entitățile noi, necunoscute, cu cele cunoscute deja, vorbitorul, prin analogie, stabilește între ele asemănări. Realitățile pot fi comparate între ele conform mai multor criterii: aspect, formă, culoare, utilitate etc., iar, actualizând anumite cunoștințe și atestând un semn comun, „oamenii denumesc lucrurile noi pentru ei cu elemente ale vocabularului cunoscut” (2, p. 11).

La baza „aparitiei” acestui fenomen atât de răspândit se află atât factori extralingvali, cât și lingvali, enumerați în continuare, fără a se ține cont de niște principii de clasificare:

– perceperea vagă a realităților: „*Avea senzația că uneori acestuia îi scădea brusc tensiunea, nu cea sufletească, tensiunea propriu-zisă, cădea într-un fel de somnolență, probabil cu dureri de cap și cu momente de enervare, din senin...*” (Sorescu, p. 81);

– descrierea însușirilor: „*Am deschis ușa înroșită a sobei și am privit fascinat, multă vreme, flăcărilor verzui-gălbui-albăstrui, arlechinești, care se jucau acolo...*” (Cărtărescu, p. 9);

– fixarea cantităților: „*A ieșit puțin prin târg, un ceas-două pe zi...*” (Rebreanu, p. 125);

– definirea entităților abstracte: „*...și-ncerca acum un fel de voluptate pe care o ai când îți reușește ceva. Adică: „Ia uite ce bine merg toate!”* (Sorescu, p. 244);

– informarea incompletă versus denotat: „*Parcă am citit odată ceva, o notiță, despre un film în care oamenii își cumpărau crini ca să se apere de o teamă contagioasă*” (Paler, 103);

– exprimarea voalată: „*Așa cum arăta Twain, minciuna a devenit pentru noi o chestiune de maniere*” (D, 22-28 august, 2003, p. 9);

– stabilirea „statutului” unei persoane: „*Destul de des, omul e un fel de romancier ratat al propriei sale vieți*” (Paler, 76);

– încadrarea într-o tipologie „clasică” de personaje: „*... avea o figură cu totul aparte, de egiptean îmbălsămat, un fel de Tutankamon în ploaie*” (Sorescu, p. 141);

– personalitatea vorbitorului, felul de a se exprima: „*Tenisul e un ritual cu măști, băiete, o artă a plictisului, ca să mă exprim așa*” (Popescu, p. 59);

– intenția vorbitorului de a ironiza, de a fi sarcastic: „*Noi ne-am pomenit într-o lume nouă – nici tu rus, dar nici român, nici dușman, dar nici prieten – un fel de oameni de*

¹ Amintim, în acest sens, că aproximarea este o categorie care apare independent de context, aflându-se în diverse raporturi cu alte categorii de tipul: nederminarea, determinarea, gradarea, modalizarea, probabilitatea etc.

care nu te puteai apăra, pentru că nu te atacau direct ca să ai motive să te aperi, oameni pentru care nu existau legi" (T, 12.04.2002, p. 15);

– obținerea efectelor stilistice (eufemisme, expresii tabu): „– *Ai dreptate... atunci se fuma trabuc, nargilea... naiba mai știe ce... ori nu se fuma deloc* (Sorescu, p. 423); „...*și-mi făcu un semn, fluturându-și degetele la tâmplă, adică eram cam tralala!*" (Preda, p. 124).

Acestea sînt unele dintre cele mai generale situații tipice care condiționează apariția nomenației aproximative, în procesul căreia realitățile pot fi denumite aproximativ. Așadar, prin aproximare lingvală se concepe realizarea în vorbire a aspectului individual, dar esențial, al funcției limbii – funcția denominativă. Aproximarea sau nomenația aproximativă este o componentă indispensabilă a funcției denominative a limbii, având un rol decisiv în activitatea lingvală a omului. De fapt, aproximarea în calitatea ei de categorie lingvală transformă limba într-un mijloc de comunicare mai eficient, extinzând potențialul ei denominativ, făcînd posibilă denominarea aproximativă a realităților, exprimată prin diverse mijloace, fapt confirmat de exemplele ce urmează în care sunt approximate aproape toate componentele propoziției. De exemplu: „*Un țipăt, un fel de rîcîit obraznic, îi sparge timpanul*" (Popa, p. 10); „*Războiul m-a smuls din mijlocul cărților, de la Universitate, unde aproape pierdusem contactul cu viața reală*" (Rebreanu, p.9); „*Un cretin foarte inteligent acest Savin. Acum purta un soi de pulovăr subțire, pe gît, care-i dădea un aer de scriitor, sau mai curînd de écrivain...*" (Cărtărescu, p. 22); „*La mare am cunoscut un textier brunet, înalt, spătos, tip bine și nu era deloc tîmpit... ca om era cam alunecos, cam pervers*" (Țugui, p. 93); „*Totodată, observă că la peste o suită de metri, cam la celălalt capăt al viaductului, ceva se mișcă totuși. E semn de viață*" (Popa, 99).

În exemplele date sunt exprimate aproximativ cantități, calități, însușiri, caracteristici, acțiuni, stări, fenomene etc., fapt ce ne permite să conchidem că, efectiv, câmpul semantico-funcțional al aproximării lingvale înglobează mai multe microcâmpuri, constituind o tipologie¹:

– microcâmpul aproximării lingvale cantitative numerice: cam..., circa..., aproximativ..., aproape..., mai mult de..., mai puțin de... etc.: „*Locotenentul de husari clocotea de revoltă că bătălia, în care au pierit peste două mii de oameni nici măcar n-a fost pomenită în comunicatele de război*" (Rebreanu, p. 76);

– microcâmpul aproximării lingvale cantitative non-numerice: o mulțime de..., o puzderie de..., o groază de..., o mână de..., ciorchine de (cuvinte), multe-multe, „...*sînt apoi săptămînile sau lunile, nici eu nu mai știu bine cît am stat împreună cu Eleonora aici...*" (Paler, p. 24);

– microcâmpul aproximării lingvale calitative (a însușirilor): cât de cât, puțin, mult, destul de..., un pic mai..., nici..., nici..., ceva între... și..., cam, aproape etc.: „*Stau pe această bancă făcută din șipci de lemn și vopsită într-o culoare nedefinită, ceva între galben și maro...*" (Paler, 78);

– microcâmpul aproximării lingvale substantivale: un fel de..., un soi de..., un gen de..., lucru, chestie, chestiune, asemenea..., ceva ce aduce a..., ceea ce seamănă cu..., asemenea..., ceva de genul..., așa-zis... etc.: „*Lumina o împrăștie un soi de licurici uriași, astfel distribuiți încît nu există propriu-zis niciun colț de întuneric...*" (Țugui, p. 249); „*Moartea, ehe, e așa o chestie, ce nu se întrebă, ca să nu fii întreat*" (Preda, p. 29);

– microcâmpul aproximării lingvale verbale: aproape, cam, atît de..., parcă, poate, probabil etc.: „*Dar liniștea se cam lungește. Și se știe că uneori poate deveni la fel de*

¹ Această tipologie nu este una definitivă și completă.

asurzitoare ca și zgomotul. E ca și cum totul în jur s-ar deda pieirii. Ceva aduce a pustiu, a gol” (Popa, p. 90);

– microcâmpul aproximării lingviale spațiale: undeva, pe lângă..., mai departe de..., mai aproape de..., nu mai știu pe unde, ceva mai încolo, cam tot acolo etc.: „Privești rîului șerpuitor se deschise pe zeci și poate sute de km...” (Popa, p. 131);

– microcâmpul aproximării lingviale temporale: pe la..., aproape de..., între... și..., de vreo..., nu mai știu când, de pe la... până pe la..., cam de ... ori, la nici... de când, de prin..., la nici..., ani(zile, ani) în șir, săptămâni, ani etc.: „...La început a crezut că tu o pui la cale, dar în ultima vreme, cam de prin toamnă, dacă ai văzut-o o dată sau de două ori” (Preda, p. 293);

– microcâmpul aproximării lingviale modale: cam, aproape, de parcă, ca și cum, probabil, pesemne, poate, mai știu eu..., după cum se pare, cam așa ceva, ca și când... etc.: „Mai departe pășește aproape pe vîrfuri, cu respirația, ca și cum ar fi aflat deodată că în jur mișună șerpui” (Popa, p.199); „Parcă se trezi, expresia i se schimbă într-un fel, aș zice, spectaculos, cu buzele întredeschise, trase îndelung aer și expiră parcă uluitor...” (Preda, p. 319).

Exemplele de mai sus sunt relevante în definirea statutului semantico-funcțional al aproximării lingviale, prezentând doar unele dintre mijloacele de exprimare a acestei categorii. Evident, aproximatorii, „conectori liberi și implicați” (5, p. 29), „omonime morfologice ale adverbilor și prepozițiilor” (4, p. 102), funcționează în limbă în calitatea lor de exponenți sinonimici ai sensului general al aproximării.

Aproximația lingvală condiționează apariția unor inovații lexicale, care, firește, devin mostre „inedite”, captivând cititorul. Astfel, aproximări lingviale de tipul: „Exista un fel de a minți, un fel de «găinărie» psihiatrică sau b o r d e r l i n e am spune din prudență excesivă, care se poartă astăzi” (D, 22-28 august, 2003, p. 9); „Și uite-așa America o să fie din ce în ce mai mult un fel de USA: Uniunea Sovietică Ailaltă” (AC, 13-19 mai, 2009, p. 24); „OSCE a devenit un fel de paratrăsnet, care absoarbe criticile...” (T, 21.05.02, p. 6); „Opera lui Homer funcționa ca un fel de Biblie, «hrană morală» a copilului naiv ori «ambrozie» a sufletului adult” (RL, 17-23 septembrie, 2003, p. 9) pot fi ușor încadrate în clasa ocazionalismelor¹. Aceste structuri „inedite”, „creații” spontane ale unui autor, intensifică expresivitatea comunicării², indiferent de limba în care sunt atestate, deoarece aproximarea ca și categorie semantico-funcțională are un caracter universal, fiind „proprie” tuturor limbilor lumii, întrucât „intrinsec, aproximarea este inerentă însuși procesului de cunoaștere” (8, p. 48).

Aproximarea lingvală are un caracter determinant și pentru „aria” conceptuală a limbii române, caracterizând mentalitatea vorbitorului, care este tot mai „captivat” de structuri de tipul: un fel de..., parcă..., aproape..., ceva..., vreo..., cam..., ceva de genul..., cum să-i spun..., destul de..., chestie, ca să mă exprim așa, cum ce numește..., mai știu eu cum etc., mijloace de exprimare a aproximării lingviale ce oferă autorilor vaste posibilități de exprimare.

Concluzionând, vom menționa faptul că studierea aproximării lingviale este importantă și oportună, dat fiind faptul că oferă date prețioase cu referire la dinamica limbii, iar o abordare multilaterală ar facilita procesul de cunoaștere a statutului semantico-funcțional, a tipologiilor fenomenului dat.

¹ Termenul dat nu există în lingvistica românească, în literatura de specialitate atestându-se însă termenii: cuvinte ocazionale, inovații lexicale, creații de moment etc.

² Cel mai „expus” este stilul publicistic, fapt confirmat de exemplele de mai sus.

Referințe bibliografice

1. Dicționar explicativ al limbii române. Chișinău, 2007.
2. V. Păltineanu. O tendință a denominării – concentricitatea. În: Cercetări de lingvistică, 1980, nr. 1, p. 11-17.
3. R. Zafiu. Strategii ale impreciziei: expresii ale vagului și ale aproximării în limba română și utilizarea lor discursivă. În: Actele colocviului Catedrei de limba română 22-23 noiembrie 2001. Perspective actuale în studiul limbii române. 2002, p. 363-376.
4. В. В. Бузарова, Э. Г. Лынова. Что такое аппроксимация в лингвистике? În: Иностранные языки в школе, 1991, №2, стр. 100-102.
5. Л. В. Васильева. Категория аппроксимации и языковые способы её реализации в новостном дискурсе. În: Вестник Челябинского Государственного университета, 2009, № 39, стр. 29-32.
6. Словарь иностранных слов. Москва, 10-е издание, 1983.
7. У. Л. Чейф. Значение и структура языка. Москва, 1975.
8. Э. М. Чудинов. Природа научной истины. Москва, 1977.

Surse și abrevieri

Cărtărescu	Mircea Cărtărescu. Travesti. București, 2002.
Eliade	Mircea Eliade. Viața nouă. București, 1999.
Paler	Octavian Paler. Viața pe un peron. București, 2009.
Popa	Nicolae Popa. Păsări mergînd pe jos. Chișinău, 2001.
Popescu	Cristian Tudor Popescu. Omohom. Iași, 2000.
Preda	Marin Preda. Cel mai iubit dintre pămînteni. Chișinău, 1990.
Rebreanu	Liviu Rebreanu. Pădurea spînzuraților. Chișinău, 1993.
Sorescu	Marin Sorescu. Trei dinți din față. București, 2009.
Țugui	Ion Țugui. Strania iubire. București, 1995.
AC	Almanahul Cațavencu, București, România
DV	Dilema veche, București, România
T	Timpul, Chișinău, Republica Moldova
RL	România literară, București, România

Universitatea de Stat „Al. Russo”
din Bălți